

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра екології та охорони здоров'я

Сімора Дмитро Сергійович

Екологічна паспортизація та аудит території як інструмент політики
екологічно безпечного розвитку регіону

(на прикладі Почаївської міської територіальної громади)

спеціальність 101 «ЕКОЛОГІЯ»
освітньо-професійна програма
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконав студент
групи ЕКОЛ-41
Сімора Д. С.

(підпис)

Науковий керівник:
д. т. н., професор
Триснюк В. М.

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

(підпис)

Тернопіль – 2023

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ЕКОЛОГІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ТА АУДИТ ТЕРИТОРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	5
1.1. Екологічна політика та інструменти її реалізації	5
1.2. Види екологічної паспортизації	13
1.3. Екологічна паспортизація та аудит території: завдання та методологія проведення	20
РОЗДІЛ II. ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ ТЕРИТОРІЇ ПОЧАЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	24
2.1. Еколого-ресурсні передумови розвитку Почаївської територіальної громади	24
2.2. Аудит екологічних загроз на території Почаївської громади	31
РОЗДІЛ III. ЕКОЛОГІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ ПОЧАЇВСЬКОЇ МТГ	37
3.1. Екологічний паспорт Почаївської територіальної громади	37
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	48

ВСТУП

Актуальність теми. Екологічна паспортизація як метод регулювання відносин у сфері природокористування і охорони довкілля почав формуватися наприкінці 80-х років минулого століття і стосувався спочатку підприємств. У ньому наводилася характеристика впливу суб'єктів господарювання на довкілля, що давало змогу оцінити як підприємство впливає на навколишнє природне середовище і порівняти його екологічні результати діяльності з іншими.

Опісля цей інструмент екологічної політики пройшов стрімкий розвиток і розширив сферу свого застосунку. Тепер екологічній паспортизації підлягають земельні ділянки, території природно-заповідного і рекреаційного призначення, унікальні природні об'єкти, здійснюється паспортизація відходів та місць їх захоронення і зберігання. Особлива увага приділяється екологічній паспортизації регіонів. У цьому випадку вона виступає дієвим засобом для прийняття управлінських рішень у проєктах регіонального соціально-економічного розвитку і охорони довкілля.

Питанням становлення екологічної політики в цілому та вивченню ролі і практичного застосування екологічних інструментів екополітики присвячені наукові дослідження Г. Білявського, О. Васюти, Т. Галушкіної, Н. Гловин, В. Гончарука, Л. Качаровської, М. Ковальова, Г. Рубцова, В. Строкаль, Є. Хлобистова та ін.

Мета випускної кваліфікаційної роботи полягає в розробці екологічного паспорта Почаївської міської територіальної громади.

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- ✓ вивчити особливості застосунку такого інструменту екологічної політики як екологічна паспортизація;
- ✓ дослідити еколого-ресурсні передумови розвитку регіону;
- ✓ провести аудит екологічних загроз розвитку Почаївської МТГ і ідентифікувати головні екологічні проблеми;

- ✓ розробити проєкт екологічного паспорту Почаївської МТГ.

Об'єктом дослідження є Почаївська МТГ.

Предмет дослідження – екологічна паспортизація регіону як інструмент реалізації національної екологічної політики на регіональному рівні.

Наукова новизна роботи в:

- ✓ уточненні поняття «екологічна паспортизація»;
- ✓ вивченні еколого-ресурсних передумов розвитку Почаївської МТГ;
- ✓ аудиту екологічних загроз розвитку регіону;
- ✓ ідентифікації основних екологічних проблем на теренах Почаївської МТГ.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати, положення та висновки покладені в основу розробленого проєкту екологічного паспорту Почаївської МТГ і можуть слугувати рекомендаціями для створення таких паспортів для інших громад з метою підвищення ефективності природоохоронної роботи у нашому регіоні.

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 52 сторінках комп'ютерної верстки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, літератури (39 найменувань), включає 2 таблиці та 7 рисунків.

РОЗДІЛ І.

ЕКОЛОГІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ТА АУДИТ ТЕРИТОРІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Екологічна політика та інструменти її реалізації

Питанням екологоорієнтованого розвитку нині прикута увага багатьох фахівців та інших зацікавлених сторін, для яких питання збереження довкілля є небайдужими. Зважаючи на те, що екологія як наука є міждисциплінарною і охоплює більше 80-ти різних напрямків теоретичних досліджень і практичного застосування, то й вивченню питань екологічно збалансованого розвитку присвячують свої праці представники різних наукових напрямів та шкіл – екологи, соціологи, політологи, правознавці, економісти, фахівці з державного управління. Відповідно, що й дефініція «екологічна політика» деталізується з позицій конкретної сфери наукового пізнання, що не сприяє єдиному підходу до розуміння змісту екологічної політики. Нижче ми наводимо розуміння екологічної політики різними авторами.

Так О. Васюта розуміє екологічну політику як складову системи державного стимулювання, запобігання та обмеження різноманітних видів діяльності, яка пов'язана з небезпечним для людини впливом на навколишнє середовище і складається з комплексу організаційних, нормативних та правових заходів у галузях економіки та охорони довкілля, спрямованих на людину [1, с. 265, 267].

Галушкіна Т. і Качаровська Л. у екологічній політиці вбачають цілеспрямовану діяльність органів державної влади та управління, спрямовану на впровадження заходів щодо забезпечення якості навколишнього середовища, відтворення природних ресурсів, екологічної безпеки регіонів і держави в цілому [2, с. 216].

Коли у двох попередніх визначеннях в центр уваги ставилася діяльність влади, то Л. Жарова вбачає в ній сукупність видів і форм суспільної діяльності,

спрямованої на збереження природного середовища існування людини, гармонізацію взаємовідносин суспільства і довкілля, формування належного ставлення суспільства до природи з метою її захисту й розвитку [6, с. 137]. Це значно розширює спектр розуміння цієї категорії і підвищує громадську роль в питаннях забезпечення екологоорієнтованого розвитку суспільства.

Натомість Л. Загвайська зводить екологічну політику виключно організаційної та регулятивно-контрольної діяльності суспільства і держави, спрямована на охорону та оздоровлення природного довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи і забезпечення нормальної життєдіяльності громадян. Вона має два виміри: нормативний (система правил і норм) та регулятивний (конкретні дії для охорони навколишнього природного середовища) [7, с. 77]. З одного боку наголошується на важливості суспільних підходів і ролі громадян, а з іншого з такого трактування виключено сферу стимулювання еколого безпечного розвитку.

Практично ідентичний підхід пропонує Н. Малиш [26]. У її розумінні екологічна політика – це організаційна та регулятивно-контрольна діяльність суспільства і держави, яка спрямована на охорону, невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, забезпечення норм екологічної безпеки.

Існують також вузькозмістовні розуміння екологічної політики: В. Кравців розглядає її виключно як систему цілей і дій, що реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування та спрямовані на збереження довкілля і забезпечення екологічно безпечних умов життєдіяльності населення [25, с. 27] – тут явний крен зроблено в сторону управління.

Проте з ним цілком погоджується Л. Метлова. За нею екологічна політика – це поєднання взаємопов'язаних обраних цілей, практичних завдань та засобів у системі менеджменту і їх спрямування на конкретний результат. Екологічна політика здійснюється в межах держави, регіону, галузі, підприємства, але в

кожному випадку існують довгострокові, середньострокові, поточні завдання, засоби та заходи, узгоджені на певній території [27, с. 23].

Фінансовий та інституційний аспекти розуміння екологічної політики відбито у поглядах Євгена Хлобистова, коли вона уявляється комплексом організаційних та інституційних заходів, спрямованих на кредитно-фінансове забезпечення природоохоронної діяльності відповідно до розвитку продуктивних сил і соціальних пріоритетів щодо якості довкілля й раціонального природокористування [39, с. 745].

Доволі змістовне і широке розуміння екологічної політики наводить А. Наежденко. Так екологічна політика є *«сукупністю взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів (суб'єктів, діяльності, засобів) цілеспрямованого впливу на довкілля шляхом реалізації механізмів екологічного управління з метою стратегічного екологічного розвитку суспільства в умовах збереження навколишнього природного середовища, гармонізації взаємовідносин суспільства та природи, забезпечення екологічної безпеки і захисту здоров'я людини»* [29., с. 86].

Такі різносторонні уявлення абсолютно не сприяють точному розумінню самої політики, її змісту і наповнення її конкретними тактичними інструментами з досягнення цілей стратегічних. Відповідно застосування інструментів екологічної політики буде не таким ефективним. Тому ми надалі у своїй роботі обмежуватимемося визначенням цієї категорії, яке закріплене в українському законодавстві. Відповідно, державна екологічна політика – це діяльність державних органів, спрямована на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Якщо виходити зі змісту *«Основних засад (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року»* [31], то ми бачимо, що до інструментів реалізації державної екологічної політики віднесено наступні.

Реалізація екологічної політики на основі міжсекторального партнерства та залучення заінтересованих сторін – єдино можливий спосіб

розв'язання екологічних проблем як на національному так і на регіональному рівнях. Саме через залучення усіх зацікавлених сторін, якими є органи державної влади та органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, приватний сектор, наука, громадськість, можна добитися швидкого досягнення поставлених цілей і усунути конфліктні ситуації, які виникають при проведенні будь якої діяльності.

Розв'язання екологічних проблем шляхом *інформування стейкхолдерів та комунікація* з ними – запорука усунення конфліктів, зростання рівня обізнаності громадськості про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища і, загалом, вищий рівень розуміння необхідності захисту довкілля та дбайливого ставлення до живої природи.

Державне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища запроваджує обмеження на використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища. В цілому цієї сфери ми ще торкнемося згодом.

Стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля – нові за своїм змістом інструменти, які прийшли на місце екологічній експертизі. Проведення таких процедур створює умови для попередження негативного впливу на довкілля на основі ідентифікації відповідності планованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам екологічного законодавства.

Згідно з Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку», стратегічна екологічна оцінка – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, складання звіту про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського обговорення та консультацій, врахування у документі державного планування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та

консультацій, інформування про затвердження документа державного планування [4, с. 91-92].

У 2017 р. було прийнято Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». Оцінку впливу на довкілля здійснюють перед початком планованої господарської діяльності, а така процедура перед суб'єктами господарювання, органами державної влади та органами місцевого самоврядування ставить задачу щодо планованої діяльності: складання звіту з оцінки впливу на довкілля; проведення громадського обговорення; аналізу інформації, наданої у звіті; надання висновку з оцінки впливу на довкілля уповноваженим органом.

Системи екологічного управління, екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції підвищать екологічну ефективність діяльності суб'єктів господарювання, поліпшать екологічні характеристики продукції, встановити відповідність об'єктів екологічного аудиту вимогам екологічного законодавства та сприятиме удосконаленню управління потенційно небезпечними об'єктами. Серед найпоширеніших таких інструментів треба згадати:

– екологічний аудит як контроль і екологічну оцінку діяльності підприємств на предмет відповідності вимогам екологічного законодавства;

– екологічний маркетинг як управлінська діяльність у складі загального менеджменту підприємств, спрямована на вивчення та використання ринку екологічної продукції та послуг;

– управління природокористуванням і охороною довкілля та екологічний менеджмент;

– екологічна сертифікація як документальне підтвердження екологічної безпеки продукції, виробництва, об'єктів нерухомості для споживачів та довкілля.

Ведення *екологічного обліку* забезпечить виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації про діяльність підприємства в природоохоронній сфері з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам. А це, в свою чергу, сприятиме

прийняттю адекватних управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності.

Технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки сприяє впровадженню обґрунтованих та безпечних для навколишнього природного середовища і здоров'я населення вимог до виробничих процесів, товарів та послуг, які відповідатимуть європейським екологічним нормам.

Адаптація системи *екологічного права* України із законодавством Європейського Союзу сприятиме реалізації національних пріоритетів та впровадженню багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна.

Освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку дасть змогу запровадити безперервну екологічну освіту як систему знань, спрямованих на засвоєння теорії і практики загальної екології, спеціальних екологічних знань у конкретних сферах професійної діяльності, включно елементи географічних, біолого-медичних, геохімічних, соціально-економічних і технічних галузей знань. Важлива роль тут належить постійному екологічному вихованню, тобто впливу на свідомість у процесі формування особистості з метою становлення соціально-психологічних установок і активної громадянської позиції. В результаті формується екологічна культура як складова загальноосвітньої культури, яка характеризується глибоким і узагальнюючим осмисленням важливості екологічних проблем для майбутнього розвитку людства.

Екологічна освіта озброює людину необхідними знаннями про особливості взаємодії суспільства і природи, а екологічне виховання формує навички поведінки людини у природному середовищі. Екологічна культура як цілісна система об'єднує: екологічні знання, екологічне мислення, культуру вчинків, культуру екологічно виправданої поведінки. Остання характеризується ступенем перетворення екологічних знань, мислення, культури почуттів у щоденну норму вчинків.

Проявом екологічної культури є екологічно обумовлена діяльність у будь-якій сфері. Специфіка екологічної освіти базується на принципі «випереджуючого відображення», тобто розвитку у людини здібності прогнозувати можливі наслідки втручання у природу.

Економічні та фінансові механізми забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва. Вищезазначений спектр існуючих економічних інструментів достатньо широкий, що потребує певної їх систематизації, наприклад, на три типи:

1) інструменти, які примушують природокористувачів дотримуватися природоохоронних вимог і прийняття природоохоронних заходів (нормативне регулювання природокористування, рентні платежі та збори, податки) за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища, штрафні санкції різних видів;

2) стимулюючі заходи, що спонукають природокористувачів до захисту навколишнього природного середовища (пільги, переваги);

3) економічна підтримка природокористувачів (субсидії, кредити, позики під низькі проценти, зниження або звільнення від податків, виплати із спеціально створених фондів охорони природи тощо).

Економічні заходи забезпечення охорони довкілля передбачають:

✓ визначення джерел фінансування заходів щодо природокористування та охорони довкілля;

✓ взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ й організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів по охороні довкілля на основі економічних важелів;

✓ встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище;

✓ встановлення ставок екологічного податку, які є певним стимулом, що спонукатиме максимально ощадно розпоряджатися природними ресурсами;

✓ надання бізнес-структурам та громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони довкілля;

✓ відшкодування збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

В основі економічного механізму природокористування є інститут плати за використання природних ресурсів. Під нею у різних формах розуміють грошові чи інші види благ, котрі економічні суб'єкти сплачують за використання ресурсів, природних благ і за можливості здійснення господарської діяльності. Ці інструменти є найпоширенішими у практиці функціонування економічних механізмів більшості країн [4, с. 106], а в Україні справляються, згідно Податкового кодексу, у формі рентних платежів.

В Україні передбачене економічне стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів; звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища; передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв.

Крім того загальної практики набули надання субсидій, дотацій, грантів і премій на природоохоронні цілі, застосування системи цінкових інструментів як сукупності заходів впливу на економічні інтереси господарських суб'єктів за допомогою зменшення чи підвищення цін. Хоча й новими, але такими, що знаходять все ширше своє застосування стають екосистемні виплати і відшкодування за екосистемні вигоди.

Комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища забезпечать перехід до системи запобігання правопорушенням і моніторингу стану довкілля, широке залучення громадськості до природоохоронного контролю через побудову дієвої системи нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства з урахуванням найкращих практик організації функціонування аналогічних інституцій у країнах - членах Європейського Союзу.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки - забезпечить виконання міжнародних зобов'язань відповідно до багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів України.

1.2. Види екологічної паспортизації

Екологічний паспорт – це сукупність інформаційних матеріалів щодо стану НПС, оцінка класу екологічної небезпеки об'єкта, впливу його на навколишнє середовище та окреслення шляхів вирішення проблем. За суттю вона є практичною діяльністю, яку здійснює певний суб'єкт щодо збору, узагальнення даних про екологічні параметри функціонування об'єкта оцінки, використання ним природних ресурсів, рівень небезпеки для довкілля [8, с. 12].

Складання екологічного паспорта переслідує таку мету:

✓ здійснення обліку об'єктів, які є причиною шкідливого впливу на навколишнє середовище;

- ✓ визначення класів екологічної небезпеки об'єкту та його вплив на НПС;
- ✓ визначення розмірів плати за природокористування;
- ✓ стимулювання зменшення шкідливого впливу на природу;
- ✓ проведення ефективного контролю за станом екологічної безпеки регіону;
- ✓ ідентифікація головних екологічних проблеми, які потребують вирішення [28, с. 4].

Екологічна паспортизація є однією з головних функцій держави в галузі екологічного контролю та обліку об'єктів господарювання. Цю процедуру забезпечують власники підприємств відповідно до затвердженої інструкції на підприємстві та під контролем спеціально уповноваженого державного органу управління, а також місцевої державної адміністрації. Призначення паспортів відбито на рисунку 1.

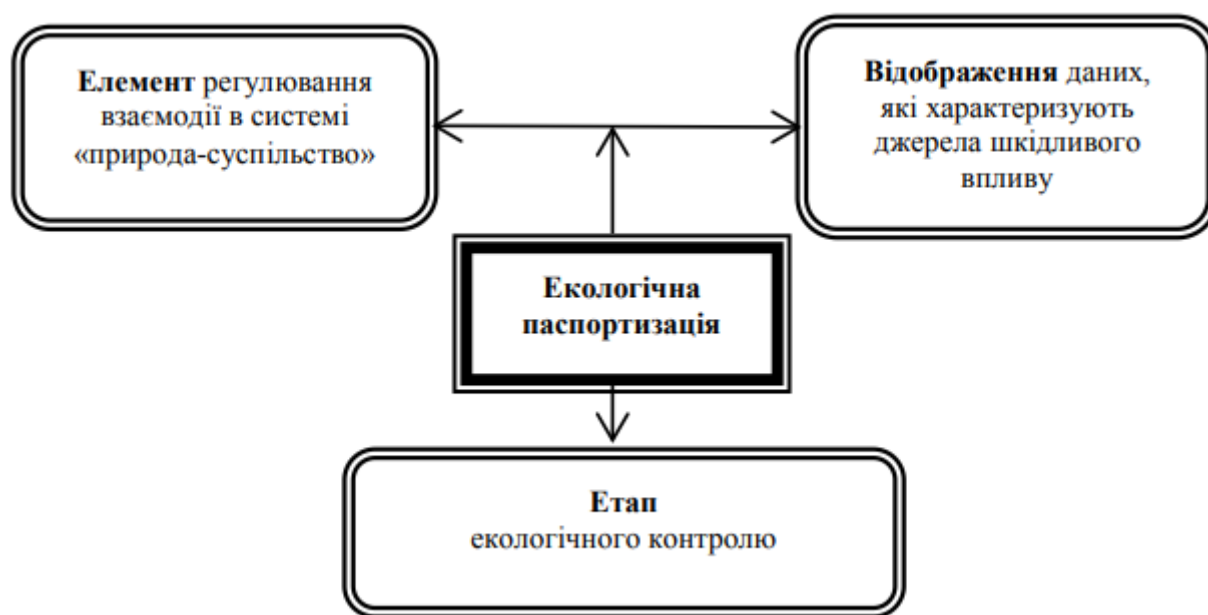

Рис. 1. Призначення екологічної паспортизації [28, с. 14]

Об'єктами екологічної паспортизації є:

- ✓ водні джерела;
- ✓ земельні ділянки;
- ✓ місця зі зберігання відходів;

- ✓ промислові об'єкти;
- ✓ рекреаційні комплекси [28, с. 13].

Екологічний паспорт покликаний виконувати мотиваційну функцію. Визначення негараздів на підприємстві і віднесення об'єкта до того чи іншого класу небезпеки спонукає до вживання заходів щодо зниження класу небезпеки. В результаті у вииграші всі – і виробники, які виробляють конкурентоздатну екологічну продукцію і суспільство, оскільки шкідливий вплив на довкілля зменшується.

Розглянемо детальніше види екологічних паспортів.

1. *Екологічна паспортизація потенційно-небезпечного об'єкта господарської діяльності.* Її проводять відповідно до «Положення про паспортизацію потенційно-небезпечних об'єктів», затвердженого Наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 18 грудня 2000 року, №338.

Рис. 2. Форми екологічних паспортів потенційно небезпечного об'єкта [28, с. 134]

Цей документ визначає порядок здійснення, нагромадження і оновлення відповідної інформації про потенційно небезпечні об'єкти у базі даних Державного реєстру потенційно-небезпечних об'єктів.

Потенційно небезпечний об'єкт – це «об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії» [24]. Форми таких паспортів показані на рис. 2.

2. Еколого-агрохімічний паспорт земельної ділянки. Дані щодо еколого-агрохімічного обстеження сільгоспугідь є основою для складання та надання агровиробникам еколого-агрохімічних паспортів на кожен обстежену земельну ділянку [28, с. 8].

Еколого-агрохімічний паспорт складається та видається у 2 примірниках:

- ✓ перший зберігається у центральному органі виконавчої влади з питань формування та забезпечення реалізації державної аграрної політики;
- ✓ другий у землевласника чи землекористувача.

Еколого-агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки містить дані щодо агрохімічної оцінки та характеристики ґрунтів, їх стану, рівня забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами. Його структура на рисунку 3.

У еколого-агрохімічному паспорті зазначають населений пункт приналежності ділянки, землекористувача, вид сільгоспугіддя, площу земельної ділянки, гранулометричний склад ґрунту, його фізико-механічні характеристики. Об'єктами еколого-агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення виступають:

- ✓ орні землі, в т. ч. осушені та зрошувані;
- ✓ сіножаті і пасовища;
- ✓ землі під багаторічними насадженнями [4, с. 78].

Еколого-агрохімічну паспортизацію земель під ріллею проводять щонайменше раз на 5 років, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень кожні 5-10 років. Така процедура є обов'язковою для всіх землевласників та землекористувачів.

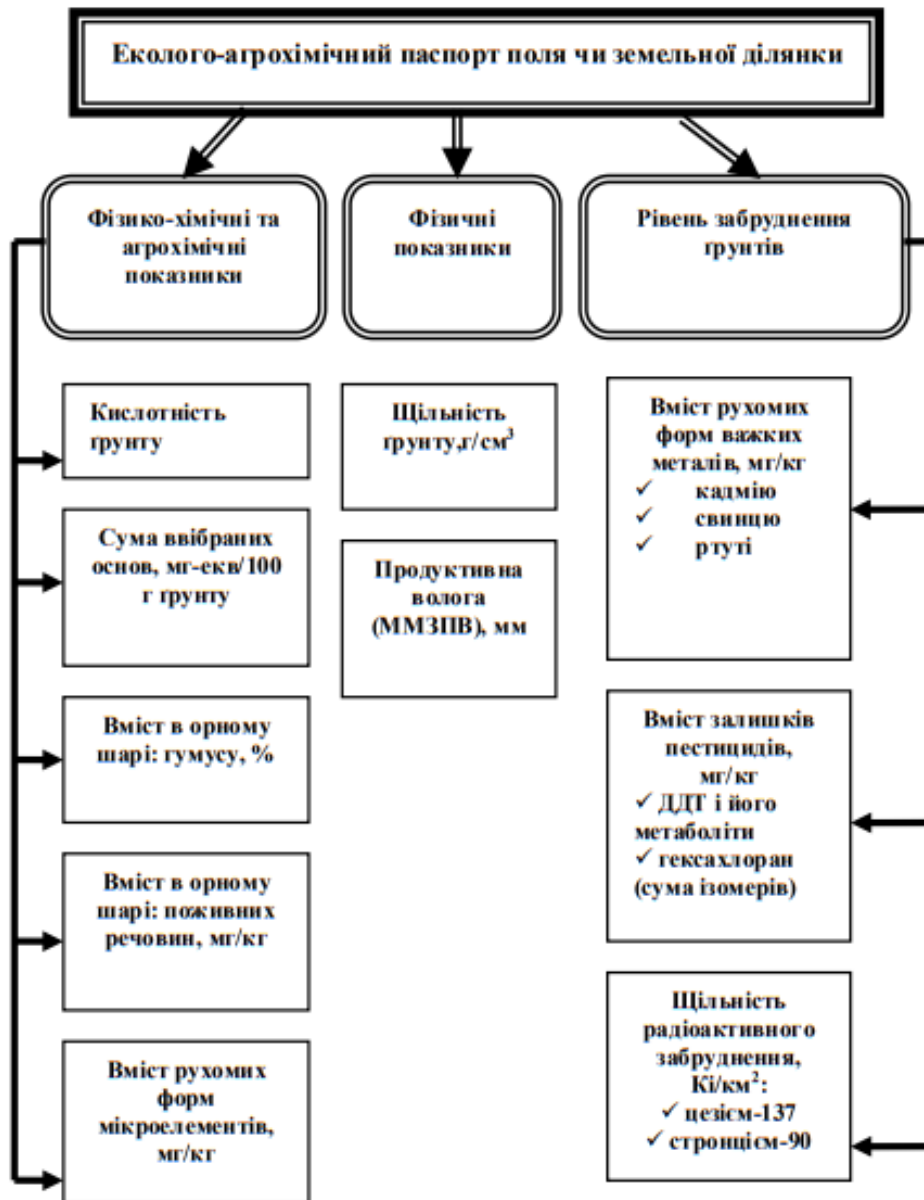

Рис. 3. Структура еколого-агрохімічного паспорта земельної ділянки
[28, с. 33]

Результати еколого-агрохімічної паспортизації земель сільгоспугідь використовують при:

- ✓ грошовій оцінці земель;
- ✓ розрахунку розмірів плати за користування земельною ділянкою;
- ✓ плануванні заходів щодо відтворення родючості ґрунтів;
- ✓ плануванні заходів щодо підвищення врожайності сільськогосподарських культур;

- ✓ запровадження відповідних агротехнологій вирощування, сівозмін та землеохоронних заходів;
- ✓ для еколого-агрохімічного районування території;
- ✓ для моніторингу стану земель та ґрунтів;
- ✓ розрахунку доз оптимального внесення органічних, мінеральних добрив та хімічних речовин задля мінімізації впливу на довкілля [4, с. 78].

3. Екологічні паспорти природних (рекреаційних та заповідних) об'єктів. Питання збереження біорозмаїття в природних (рекреаційних та заповідних) комплексах стало на сьогодні дуже актуальним як на національному так і глобальному рівнях. Відтак формування і облікування територій зі спеціальним режимом заповідання має велике практичне значення.

З цією метою здійснюють екологічний контроль за станом об'єкта природного призначення. Роблять це також для імплементації перспективних заходів щодо технічного переоснащення рекреаційних об'єктів та раціонального використання природних ресурсів.

Основними функціями природоохоронних територій є [4, с. 78]:

- ✓ збереження/розширення ареалів природного існування певних видів живих організмів;
- ✓ зберігання/поліпшення генетичного фонду;
- ✓ захист видів, яким загрожує зникнення;
- ✓ збереження вразливих, ключових чи комплексних видів;
- ✓ зберігання/поліпшення гідрологічних функцій;
- ✓ підтримання біоценозів на територіях, забруднених радіацією;
- ✓ забезпечення видових, трофічних, енергетичних та матеріальних зв'язків із сусідніми транскордонними територіями.

Екологічний паспорт природних об'єктів фіксує на певному етапі наявні екологічні проблеми, містить інформацію, яка необхідна для ефективного розв'язання питань охорони довкілля на заповідних територіях, рекреаційних зонах. Його складають на термін 3-5 років, при чому він підлягає щорічному коректуванню (у лютому).

Екологічна паспортизація дає змогу своєчасно робити достовірний аналіз та прогноз розвитку негативних явищ у довкіллі й швидко реагувати на них і пропонувати шляхи збереження біорозмаїття і формування екологічної мережі.

Основні розділи екологічного паспорта природного об'єкта наступні.

Розділ I. Загальні положення: адміністративний розподіл; населення території; землевпорядкування.

Розділ II. Природні умови: географічна характеристика; геологічна будова; клімат; поверхневі й підземні води; ґрунти; рослинні покриви і тваринний світ. I

Розділ III. Господарська структура: спеціалізація господарства; промисловість; енергетика й теплопостачання; гірничодобувна промисловість; транспорт і шляхи сполучення; водне господарство; комунальне господарство; сільське господарство; лісове господарство; мисливське господарство; рибне господарство.

Розділ IV. Охорона природних комплексів: природні території, що охороняються; генофонд; зони рекреації.

Екологічний паспорт обов'язково включає атлас тематичних карт, крім того складають загальна екологічну карту території. [28, с. 42].

4. **Екологічна паспортизація водних об'єктів.** Стаття 51 «Водного кодексу України» гласить, що надання водних об'єктів у користування на умовах оренди здійснюється за наявності паспорта водного об'єкта. Відтак, Міністерство екології та природних ресурсів України видало Наказ від 18.03.2013 № 99 «Про затвердження Порядку розроблення паспорта водного об'єкта».

Паспорт водного об'єкта переглядається що 5 років, а при наявних змінах технічних параметрів водного об'єкта і його гідротехнічних споруд, гідрологічного режиму водойми необхідне його коригування. Паспорт водного об'єкта погоджується з Державним агентством водних ресурсів України.

5. **Паспортизація відходів.** Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 08.11.17 р. (№820) «Про схвалення Національної стратегії

управління відходами в Україні до 2030 року» [34] визначена необхідність ефективного обліку утворення, накопичення, зберігання, переробки, утилізації та захоронення промислових, побутових та інших відходів.

Закон України «Про відходи» (стаття 26). Регламентує проведення державного обліку та паспортизації відходів. При чому обов'язковим обліку і паспортизації підлягають усі типи відходів, які утворюються на території України. Державні облік та паспортизація відходів здійснюються у порядку, що встановлюється відповідно до Постанови КМУ від 1 листопада 1999 р. (№2034) «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів» [33]. Тут наводиться визначення паспортизації відходів як процесу *«послідовного збирання, узагальнення та зберігання відомостей про кожний конкретний вид відходів, їх походження, технічні, фізико-хімічні, технологічні, екологічні, санітарні, економічні та інші показники, методи їх вимірювання і контролю, а також про технології їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення»*.

У наступному параграфі ми розглянемо мету, принципи і процедури проведення екологічної паспортизації територій, що стане основою для проведення екологічного аудиту і складання екологічного паспорту території Почаївської міської територіальної громади.

1.3. Екологічна паспортизація та аудит територій: завдання та методологія проведення

«Екологічна паспортизація регіонів (територій) є інструментом екологічного обліку суб'єктивних характеристик різних об'єктів господарювання для підготовки управлінських рішень» [28, с. 228]. Паспортизація регіонів – складний процес, який включає велику сукупність методів, підходів та інструментів до її проведення. Але таке визначення не зовсім відбиває всі сторони цієї процедури. Механічне облікування та аналіз зібраної інформації є недостатнім для ефективних управлінських рішень. Тому

після розгляду методичних підходів до проведення екологічної паспортизації регіону ми запропонуємо уточнене визначення цієї процедури.

Екологічна паспортизація регіонів чи окремих територій полягає у інвентаризації головних джерел антропогенних впливів на середовище, дотриманні природоохоронних норм, правил стандартів природокористування, оцінки рівня використання природних ресурсів, навантаження на них, розробці природоохоронних заходів.

Екологічний паспорт території – це аналітичний збірник, який охоплює тематичні статистичні дані, узагальнює дані про стан довкілля за його компонентами [4, с. 83-84].

Розробка екологічного паспорта регіону має значне законодавче підґрунтя:

✓ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (від 25.06.1991 №1264-ХІІ) із внесеними до нього змінами;

✓ Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (від 16.06.92 №2456-ХІІ);

✓ Закон України «Про відходи» (від 21.05.97 №280/97-ВР) із внесеними до нього змінами;

✓ Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (18.01.01 № 2245-ІІІ) із внесеними до нього змінами;

✓ Закон України «Про охорону земель» (від 19.06.03 №962-ІV) із внесеними до нього змінами;

✓ Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (від 21.05.97 №280/97-ВР),

✓ Закон України «Про рослинний світ» (від 09.04.99 №591-ХІV) із внесеними до нього змінами;

✓ Закон України «Про тваринний світ» (від 13.12.01 №2894-ІІІ) із внесеними до нього змінами;

✓ Закон України «Про екологічну мережу України» (від 24.05.04 №1864-ІV);

- ✓ Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року;
- ✓ Земельний кодекс України (від 25.10.01 №2768-III);
- ✓ Водний кодекс України (від 06.06.95 №213/95-ВР);
- ✓ Кодекс України про надра (від 21.01.94 №3852-ХІІ);
- ✓ Лісовий кодекс України (від 21.01.94 №3852-ХІІ);
- ✓ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 23 травня 2014 року № 162 «Щодо екологічного паспорта регіону» [30].

Зміст екологічного паспорта території охоплює [Щодо екологічного]:

- ✓ опис регіону;
- ✓ населення;
- ✓ фізико-географічна характеристика;
- ✓ перелік екологічно небезпечних об'єктів у регіоні;
- ✓ оцінка природокористування;
- ✓ характеристика природно-заповідного фонду;
- ✓ створення екологічної мережі;
- ✓ управління та поводження з відходами та небезпечними речовинами;
- ✓ радіаційна безпека регіону;
- ✓ екологічний моніторинг;
- ✓ контроль за дотриманням вимог екологічного законодавства;
- ✓ міжнародне співробітництво;
- ✓ планування охорони природи на рівні регіону;
- ✓ головні природоохоронних проблем регіону.

Дані паспорта підлягають переоформленню кожного року. Отже, в екологічному паспорті регіону наведено систематизовані офіційні дані щодо стану навколишнього природного середовища регіону.

Тепер щодо уточнення формулювання «екологічний паспорт регіону». Оскільки це інструмент управління, то він має передбачати не лише констатацію факту, явища або фіксації об'єкта чи процесу як наявної загрози.

Має бути передбачена взаємодія цих фактів, процесів чи об'єктів. Паспорт повинен враховувати наявність значної кількості несприятливих явищ, об'єктів небезпеки й одночасне (паралельне, послідовне) протікання різних процесів, реалізацію заходів в умовах конкретної (регіональної) економічної ситуації, передумов розвитку регіону, сучасного розвитку галузей і підприємств, що формують його господарський комплекс, стан довкілля.

Відтак, ми розуміємо екологічну паспортизацію регіонів (територій) як *«інструмент екологічного обліку, оцінок та аналізу параметрів і отримання характеристик як індивідуальних (окремих) так і просторово, ресурсно та технологічно об'єднаних між собою об'єктів небезпеки (суб'єктів господарювання) з метою підготовки і прийняття управлінських рішень в контексті соціально-економічного розвитку регіону»*.

РОЗДІЛ II.

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ ТЕРИТОРІЇ ПОЧАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Загальна характеристика та еколого-ресурсні передумови розвитку Почаївської міської територіальної громади

Почаївська міська територіальна громада розташована на півночі Тернопільщини і сформована з частини населених пунктів, які входили до складу Кременецького району. Створена 7 серпня 2015 року. У громаду об'єдналися сім рад:

- ✓ Почаївська – населені пункти Почаїв та Затишшя;
- ✓ Старотаразька (Ст. Тараж, Комарин);
- ✓ Будківська (Будки, Комарівка, Валігури);
- ✓ Лідихівська (Лідихів);
- ✓ Лосятинська (Лосятин, Борщівка);
- ✓ Ридомильська (Ридомиль);
- ✓ Старопочаївська (Ст. Почаїв).

Адміністративним центром є місто Почаїв, яке має давню історію, і розкинулось на одній із височин низькогірного пасма Вороняків. Разом із с. Затишшя, яке приєднане до його складу, займає площу 24 кв. кілометрів. Тут нараховують 2 720 дворів та близько 8 тис. мешканців.

Площа територіальної громади: 218,3 км² . Чисельність населення громади 19402 осіб [32].

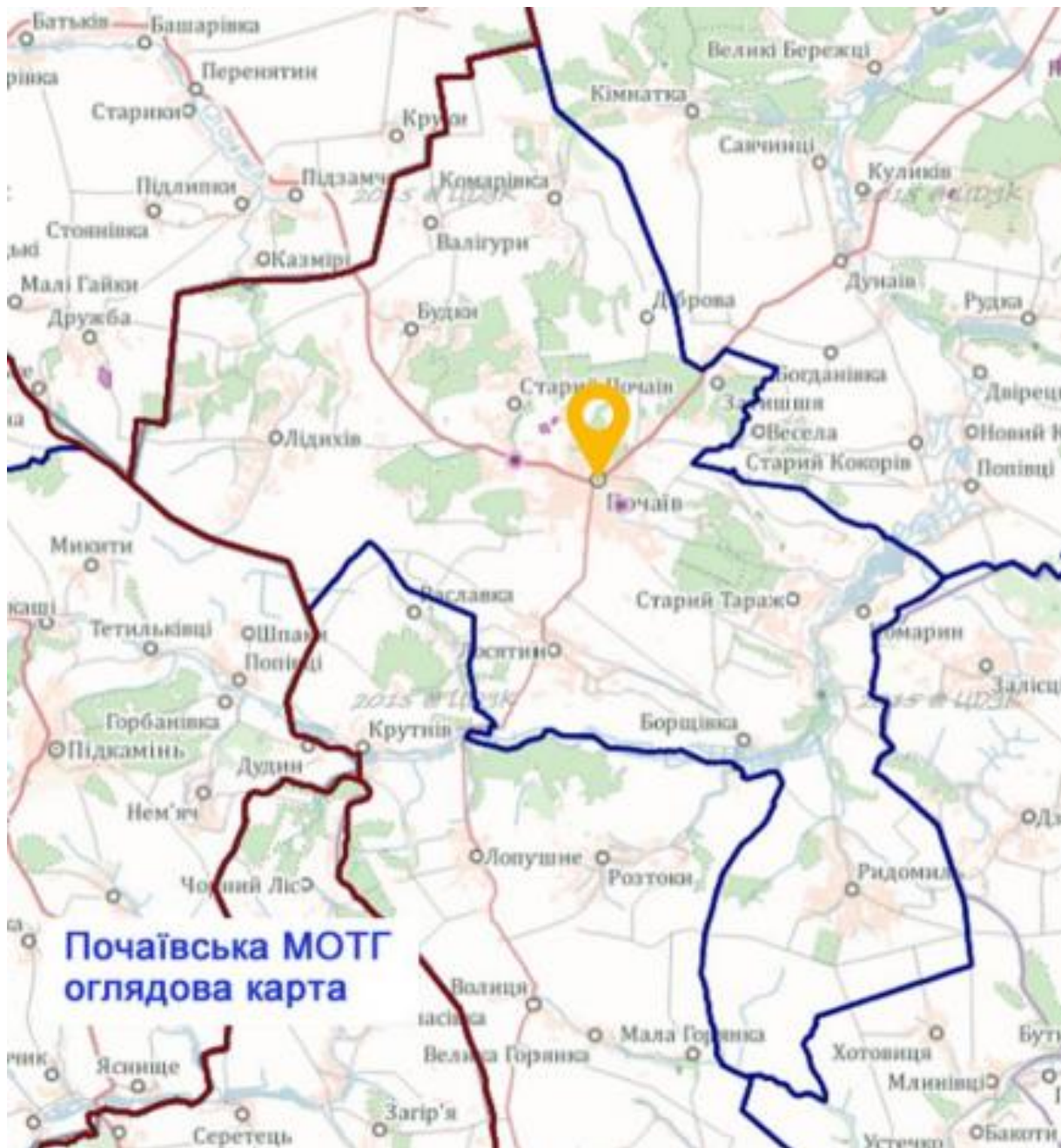

Рис. 4. Схема розміщення території Почаївської МТГ [32]

Клімат формується під дією таких чинників як сонячна радіація, циркуляція атмосфери, земна підстилаюча поверхня.

Природний масив території громади належить до вологої помірно-теплої зони, підзони достатнього зволоження. Клімат території громади помірно-континентальний. Тут чітко спостерігається зміна сезонів року.

У досліджуваному регіоні зимовий період є найтеплішим у Тернопільській області, а от літній період значно холодніший від південного.

Сума активних температур – 2550°C, теплий сезон триває 260 днів, а період з температурами вищими за 15°C сягають 100-103 днів.

Середня багаторічна сума атмосферних опадів в межах 664-705 мм. За теплий період взагалі випадає 443-528 мм опадів (місячні максимуми у червні – 80-100 та у липні – 90-106 мм). А найменше опадів у лютому (27-28 мм).

Помірно-континентальним типом річного ходу температури відзначається і термічний режим території громади. Середня за рік температура повітря становить 6,8-7,4°C.

Найтеплішим місяцем року є липень від +17,6 до +18,5°C, а найхолоднішим січень з середніми температурами від -4,4 до -4,7°C.

Амплітуда річних коливань температури може сягати 22-23°C, що свідчить про помірну континентальність клімату. Це часто є причиною негативних впливів на сільське господарство та інші сфери господарської діяльності.

Температурний режим території характеризується наступними показниками:

- ✓ середня максимальна температура повітря в липні становить +24,3-+24,7°C;
- ✓ абсолютний максимум припадає на серпень (+37-+38°C);
- ✓ середня мінімальна температура січня -7,9°C;
- ✓ абсолютний мінімум у лютому -36°C;
- ✓ сума додатних температур (вище 0°C) становить 3025°C;
- ✓ перехід температури повітря вище 0°C – 10-11 березня;
- ✓ перехід температури повітря нижче 0°C – 25-27 листопада;
- ✓ період з плюсовими температурами – 259-262 дня;
- ✓ перші заморозки у повітрі на початку жовтня;
- ✓ останні заморозки у повітрі у другій декаді квітня;
- ✓ період з середньодобовими температурами вище 5°C - 205-210 днів з 5 квітня до 1 листопада;
- ✓ сума температур за цей період 2710-2880°C;

✓ вегетаційний період ($t \text{ } ^\circ\text{C} > 10^\circ\text{C}$) починається в середньому 25-30 квітня і триває до першого-шостого жовтня;

✓ сума активних температур 2318-2565 $^\circ\text{C}$ [9].

Основними природними благами на території громади є її земельні ресурси. В ґрунтовому покриві домінують ясно- та сірі опідзолені і дернові різного ступеня змитості та оглеєності ґрунти з домішками темно-сірих опідзолених та чорноземних опідзолених ґрунтів.

По долинах річок зустрічаються лучні та дерново-лучні ґрунти, часто оглеєні. На окремих ділянках ґрунти зволожені надмірно (див. рис. 5).

Треба констатувати, що на території Почаївської МТГ ґрунти мають найгірші якісні характеристики, порівняно з іншими частинами області.

Всі землі відносяться в основному до низької та дуже низької якості з середнім балом бонітету – 55.

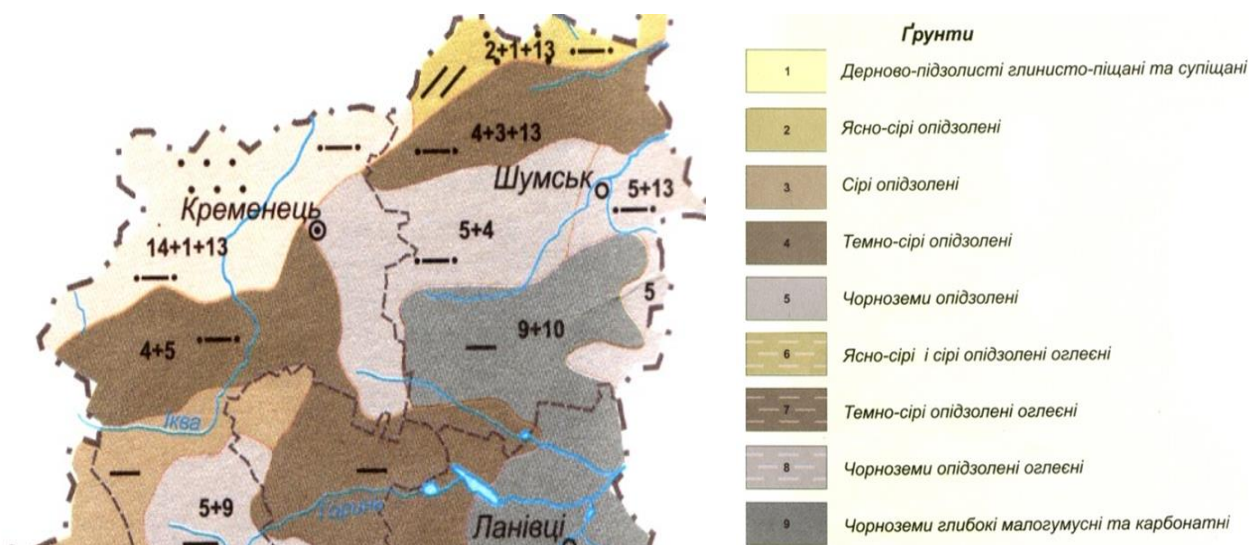

Рис. 5. Домінуючі типи ґрунтів в Почаївській МТГ [9]

На запаси корисної викопної сировини територія громади бідна. У Почаєві функціонує піщаний кар'єр, а в околицях сіл Ст. Тараж та Комарин є запаси білої гончарної глини та глини, яка підходить для виготовлення будівельної цегли.

Тут же наявні поклади будівельної крейди: видобуту сировину переробляють на Кременецькому крейдяному заводі.

У районі Почаєва зустрічаються поклади чорних кременів.

З енергетичних ресурсів зустрічаються поклади бурого вугілля, але нині Почаївське родовищу не вивчене детально, межі його не оконтурені, що в майбутньому робить його потенційним об'єктом геологорозвідувальних робіт.

Лісові ресурси формують переважно деревостани листяних порід (більше 80%). Лісові масиви в громаді покривають площу близько 1284 га, що становить 5,8% території МТГ. Тернопільська область відноситься до недостатньо заліснених областей України. За розрахунками вчених, оптимальний показник лісистості для Тернопільщини — 17,8%. Фактична лісистість області складає 13,8%. На фоні невисоких середніх показників заліснення Тернопільщини, заліснення Почаївської ТГ є ще нижчою і складає менше 9% її території. Якщо на одного жителя області припадає 0,19 га вкритих лісом земель, то на одного жителя Почаївської територіальної громади припадає 0,09 га залісненої території. Лісами Почаївської територіальної громади опікується Кременецький лісгосп. Разом з цим, за даними управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації, на території громади знаходиться 195,6 га безхазяйних лісів. Тому Почаївській громаді потрібно визначитись чи передати ці ліси в управління Кременецькому лісгоспу, чи національному природному парку «Кременецькі гори», або ж залишити їх за собою, створивши в складі Почаївського комбінату комунальних підприємств спеціалізований підрозділ.

Біорізноманіття та природно-заповідний фонд. На території Почаївської територіальної громади є два об'єкти ПЗФ Тернопільської області (див. рис. 7):

✓ загальнозоологічний заказник «Скит» (468,0 га) біля с. Старий Тараж

✓ ландшафтний заказник «Вільшанка» (18,0 га) на околиці х. Вільшанки в 500 м на схід від лісового урочища «Скит».

Частина території громади в околицях с. Ридомиль (46,3 га) входить до гідрологічного заказника «Горинський».

За даними управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА, процент заповідання території Почаївської ТГ складає на сьогодні 2,5%, а необхідно, щоб мінімальна площа заповідних територій була не меншою за 5%.

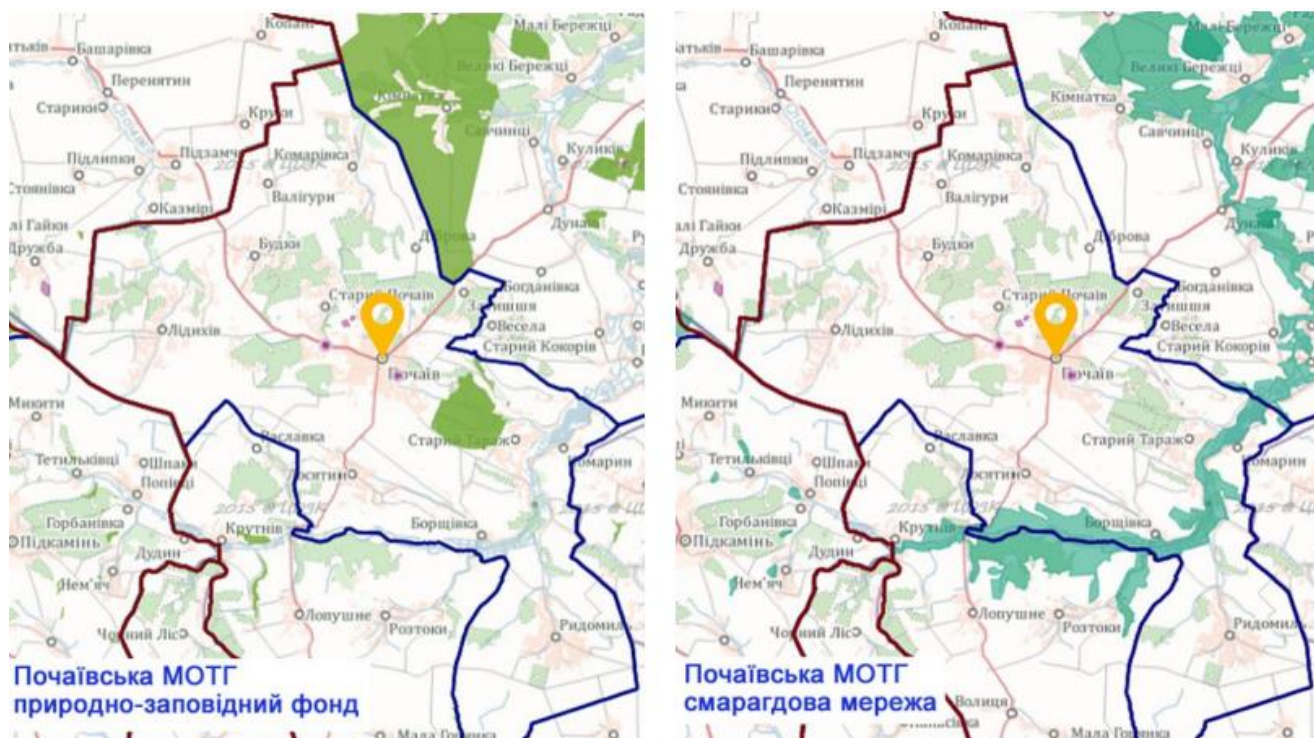

Рис. 7. Об'єкти природно-заповідного фонду в межах громади [23, с. 16]

Задля реалізації «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки року» Почаївській МТ громаді треба збільшити кількість і площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Як вирішення може бути інвентаризація самосійних лісів, деградованих і малопродуктивних земель. Останні цілком реально віддати на програми створення нових лісових насаджень із наступним їх заповіданням.

2.2. Аудит екологічних загроз на території Почаївської міської територіальної громади

Найбільшою ознакою території Почаївської МТГ є відсутність великих промислових підприємств. Виробнича підсистема аграрно спрямована. Але, не зважаючи на це, тривалий період економіка розвивалася без огляду на екологічні вимоги та закони розвитку та відтворення природних ресурсів.

Природоохоронна діяльність не належала пріоритетних завдань до соціально-економічного розвитку в баченні регіональної і місцевої влади. Більшість агропідприємств краю працює за недосконалими і застарілими технологіями виробництва, які не передбачають достатнього запобігання забрудненню довкілля. Отож розглянемо основні екологічні проблеми соціально-економічного розвитку території громади.

Екологічні проблеми атмосфери. Оскільки у громаді відсутня система моніторингу атмосферного повітря, достовірних результатів про якісний стан атмосфери нема. Усереднені статистичні дані та відсутність на території громади серйозних стаціонарних джерел забруднення спричиняють стабільно невисокий рівень забруднення. Значно більший внесок в забруднення повітря робить автомобільний транспорт.

Екологічні аспекти і загрози землекористування. Ґрунтовий покрив району території громади складний, утворений із різних генетичних груп та характеризується такими процесами:

- ✓ ґрунти зазнають найбільшого антропогенного впливу в результаті діяльності об'єктів сільського та комунального господарства та транспорту;
- ✓ інтенсивні ерозійні процеси ведуть до деградації ґрунтів;
- ✓ зниження вмісту гумусу та декальцинація;
- ✓ забруднення хімічними речовинами.
- ✓ домінування сільськогосподарських земель середньої якості;
- ✓ погіршення корисних властивостей і функцій земель та пов'язаних із ними природних компонентів;
- ✓ вирубування лісів веде за собою порушення гідрологічного режиму території;
- ✓ зменшення захищеності ґрунтів рослинністю;
- ✓ збільшення поверхневого стоку та ерозії.

Екологічні аспекти і загрози водокористування. Система водокористування характерна наступними ознаками:

- ✓ на території громади відсутні великі промислові об'єкти-забруднювачі;
- ✓ стан річок та ставків, підземних вод на території Почаївської МОТГ задовільні;
- ✓ якість води в водоймах нормативно-чиста;
- ✓ водопостачання м. Почаїв складається з водонасосної станції села Старий Почаїв та свердловин на базі Почаївського ККП;
- ✓ довжина водопровідної мережі 54,8 км;
- ✓ система водогону перебуває в аварійному стані;
- ✓ термін експлуатації водопроводу давно вийшов;
- ✓ часті пориви на водопроводі, часті відключення води, що вимагає реконструкції мережі;
- ✓ відсутність ефективного очищення зворотних вод м. Почаєва;
- ✓ необхідність системи моніторингу за станом водних ресурсів та їх використанням.

Екологічні аспекти поширення інвазійних карантинних рослин.

Виявлено ареали поширення амброзії полинолистої. Проведення заходи з боротьби з цим карантинним бур'яном в 2021 р. у громаді на площі 2,0 га, в тому числі агротехнічним механічним способом.

Екологічні аспекти лісокористування. Основні негаразди у цій сфері криються в наступному:

✓ необхідно збільшити заліснення території Почаївської МТГ до оптимального показника лісистості для нашого природного регіону (17,8%);

✓ необхідність відновлення полезахисних лісосмуг, яких на території Почаївської МТГ знаходяться близько 6 га;

✓ руйнація насаджень захисного призначення та втрата ними превентивних функцій;

✓ рекультивація полезахисних смуг і очищення від самовільних звалищ ТПВ, відходів аграрного виробництва;

✓ недопущення перетворення захисних смуг в розсадники бур'янів та ареали зростання карантинних та інвазійних видів рослин.

Екологічні аспекти управління відходами. Ця сфера характерна наступними проявами:

✓ найбільшим джерелом утворення промислових та побутових відходів в Почаївській МОТГ є підприємства, соціальна сфера та домашні господарства м. Почаїв;

✓ промислові відходи утворюються на підприємствах переробної (хімічна галузь) та харчової промисловості;

✓ видалення ТВП відбувається на сміттєзвалищі у південно-східній околиці Почаєва (паспортизоване місце вивозу ТПВ, 1,2 га, у користуванні Почаївського комбінату комунальних підприємств);

✓ необхідним є запровадження системи сортування сміття;

✓ двічі на місяць проводиться рекультивація поверхні сміттєзвалища;

- ✓ ліквідація стихійних сміттєзвалищ разом з лісогосподарськими підприємствами;
- ✓ виготовлення схем санітарної очистки та благоустрою населених пунктів;
- ✓ недопущення спалювання сухою, листя і хмизу.

Узагальнену інформацію щодо проявів антропогенного впливу на довкілля Почаївської громади наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Наслідки антропогенного впливу на довкілля Почаївської міської територіальної громади [23, с. 29-30]

Вид впливу	Основні зміни в навколишньому середовищі
Надмірне розорювання ґрунтів	Втрата біологічної і економічної продуктивності і складної структури орних земель, внаслідок вітрової та водної ерозії ґрунтів.
Випалювання старої трави	Знищення ґрунтових організмів в поверхневих шарах ґрунтів, посилення випаровування. Збіднення видового складу лучної рослинності і тваринного світу. Скрізь, де пройшов вогонь, вже не буде колишнього різнотрав'я, як наслідок — бур'яни “захоплять” звільнену територію. Випалювання сухою травою є причиною загибелі кладок і місць гніздування птахів, насамперед по берегах р. Ікви та ставків. При підпалі трави гине вся корисна мікрофлора ґрунту. Трав'яні пожежі призводять до помітного зниження родючості ґрунту внаслідок знищення гумусу та вивільнення мінеральних речовин з нього.
Меліорація та осушення	Зниження рівня ґрунтових вод, теплового і поживного режиму ґрунту, зникнення боліт, обміління річок
Внесення добрив	Зсув кислотно-лужного балансу ґрунтів, втрата ними гумусу.
Застосування отрутохімікатів та гербіцидів	Загибель ґрунтових організмів, комах-запилювачів, накопичення небезпечних для живих організмів отрут, зміна складу ґрунту пригнічення біологічної активності ґрунтів.
Створення стихійних сміттєзвалищ побутових відходів	Накопичення на околицях населених пунктів Почаївської МОТГ побутових відходів, які мають тривалий термін розкладання (пластик), або високий рівень токсичності (електроліти, батареї та акумулятори, лампи, побутова хімія тощо). Зниження площі придатної для сільського господарства землі, отруєння ґрунтових організмів на прилеглих ділянках.
Побутові каналізаційні стоки (м. Почаїв)	Забруднення органічними та хімічними речовинами антропогенного походження.

Втрати запасів ґрунтових вод	На території громади спостерігається зниження рівнів ґрунтових вод, що відображається у зменшенні води чи взагалі її зникненні у криницях. Загалом, це загальноукраїнська проблема. Наша система господарювання (масштабна меліорація, розорювання ґрунтів, збільшення посівних площ) не врахувала ймовірність зміни клімату і нестачі води. Тому вода більше не потрапляє в підземні горизонти так, як повинна. Вона просто швидко стікає в річки, а далі - море.
Знищення типових для нашого регіону широколистяних дубово-грабових лісів	Розбалансування антропогенно-природних екосистем, втрати рослинного та тваринного світу, втрата водних ресурсів, посилення вітрової та водної ерозії, наростання негативних локальних кліматичних змін.
Знищення полезахисних лісосмуг.	Погіршення водного режиму полів, посилення ерозії ґрунтів, зниження врожайності сільськогосподарських культур, погіршення на полях мікроклімату (збільшення сніговтрат, посилення сухості верхнього шару ґрунту, тощо).
Поширення інвазійних видів рослин	Поширення на території Почаївської МОТГ борщівника Сосновського.
Робота наземного транспорту	Забруднення повітря відпрацьованими газами.

З метою вирішення проблем довкілля в Почаївській МТГ було прийнято «Програму охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки на території Почаївської ТГ на 2022-2027 роки» [Програма]. Її положення зорієнтовані на досягнення екологічно безпечного розвитку території, мінімізації негативного впливу на довкілля, що передбачається шляхом досягнення низки програмних результатів:

- ✓ потрібно формувати високу екологічну свідомість мешканців громади та підвищувати екологічну компетентність відповідальних за реалізацію екологічної політики осіб;

- ✓ виконання програмних заходів щодо забезпечення ефективного очищення зворотних вод м. Почаєва створить технічні та організаційні передумови для поліпшення роботи системи водоочищення господарсько-побутових стічних вод;

✓ формування системи моніторингу водних ресурсів та за їх використанням попередить настання негативних змін в режимах підземних вод, сприятиме раціональному й ощадному використанні водних ресурсів;

✓ запровадження моніторингу земельних ресурсів сприятиме збереженню та відтворенню родючості та цілісності ґрунтів, захистить їх від ерозії та деградації;

✓ забезпечення контролю за поширенням та знищенням інвазійних та карантинних бур'янів збереже природні рослинні угруповання, біорозмаїття, попередить економічні збитки довкіллю та сільському господарству;

✓ побудова ефективної системи поводження з відходами дасть змогу усунути небезпеку забруднення довкілля побутовими відходами, налагодити в селах роздільний збір сміття, захистити населені пункти від засмічення;

✓ екологізація природокористування і удосконалення системи організації охорони природи сприятиме раціональному використанню, охороні та відтворенню природних ресурсів, догляду за родовищами корисних копалин, місцями водозаборів, лісовкритих та сільськогосподарських площ, розширенню заповідних територій в межах досліджуваної території.

РОЗДІЛ III.

ЕКОЛОГІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ ПОЧАЇВСЬКОЇ МТГ

3.1. Екологічний паспорт Почаївської територіальної громади

«__» _____ 2023 року
2

ПРОЄКТ екологічного паспорта Почаївської
міської територіальної громади

ЗАТВЕРДЖУЮ
Міський голова

«__» _____ 2023 року ПП

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПАСПОРТ ПОЧАЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

№ з/п	Зміст питання	Інформація
1	Назва громади	Почаївська міська територіальна громад
2	ПІБ голови	
3	Посадова особа, що відповідає за екологічні питання	
4	Чисельність населення	19402
5	Адміністративно-територіальні одиниці	У громаду об'єдналися сім рад: ✓ Почаївська – населені пункти Почаїв та Затишшя; ✓ Старотаразька (Ст. Тараж, Комарин); ✓ Будківська (Будки, Комарівка, Валігури); ✓ Лідихівська (Лідихів); ✓ Лосятинська (Лосятин, Борщівка); ✓ Ридомільська (Ридоміль); ✓ Старопочаївська (Ст. Почаїв).
6	Площа	218,3 км ²
7	Межування з іншими громадами	Лопушнянська сільська ТГ Вишневецька селищна ТГ

		Збарзька міська ТГ Кременецька міська ТГ Львівська область Рівненська область
Природно-ресурсний потенціал		
8	Водні ресурси	
8.1	Наявні водні об'єкти (кількість, назви): - річки - озера - водосховища - ставки	Річка Іква протікає через Ст. Тараж та Комарин. Наявні ліво- та правобережні притоки довжиною до 10 км. Створену систему ставків загальною площею водного дзеркала 175 га
8.2	Оренда водойм	Ставки в басейні р. Іква орендовані Кременецьким крейдянним заводом
8.3	Інформація щодо меліоративних мереж	Ставки мають водорегулююче значення. Наявні гідромеліоративні мережі (канали).
9	Земельні ресурси: - площа земельного фонду (тис. га), в тому числі за структурою: забудовані, сільськогосподарського призначення, лісовкритих, заболочених, інших (тис. га та % від загальної площі) - переважаючі ґрунти	Площа земельного фонду – 21830 га. Домінують ясно- та сірі опідзолені і дернові різного ступеня змитості та оглеєності ґрунти з домішками темно-сірих опідзолених та чорноземних опідзолених ґрунтів. В долинах річок лучні та дерново-лучні ґрунти, часто оглеєні, зволожені надмірно. Ґрунти низької якості з середнім балом бонітету – 55.
10	Надра: - наявні корисні копалини, в тому числі мінеральні води, сапропель (перелік), - родовища що експлуатуються (перелік, наявні дозвільні документи на користування надрами: кому виданий, серія, номер) - розвідані родовища - місця незаконного видобутку корисних копалин (піску, глини, бурштину тощо)	Запаси корисної викопної сировини обмежені. Піщаний кар'єр (Почаїв), Запаси білої гончарної та цегельної глини, поклади будівельної крейди (околиці Старого Таража та Комарина). Поклади чорних кременів (Почаїв). З енергетичних ресурсів зустрічаються поклади бурого вугілля (Старий Почаїв). Почаївське родовищу не вивчене детально, межі його не оконтурені і потребує вивчення запасів.
11	Лісові ресурси: - лісистість (відношення покритої	Переважають деревостани листяних порід (більше 80%).

	<p>лісом площі до загальної площі району, %)</p> <ul style="list-style-type: none"> - землі лісогосподарського призначення (га) - структура та вік лісових насаджень - загальний запас деревини (тис. м³) – кількість лісогосподарських підприємств - заготівля лісових ресурсів побічного користування та другорядних лісових матеріалів (в розрізі ресурсів із зазначенням кількості) - для населених пунктів: - % озеленення - наявність парків, скверів тощо (% до загальної площі) 	<p>Площа лісових масивів близько 1284 га. Лісистість 5,8%.</p> <p>На одного мешканця громади припадає 0,09 га залісненої території (в області 0,19 га).</p> <p>На території громади знаходиться 195,6 га безхазяйних лісів.</p> <p>Лісами Почаївської територіальної громади опікується Кременецький лісгосп.</p>
12	<p>Мисливські угіддя:</p> <ul style="list-style-type: none"> - перелік, площа, місцезнаходження, користувач, результати проведення обліків мисливських тварин в розрізі користувачів 	<p>Мисливських угідь на території громади немає.</p>
13	<p>Природно-заповідний фонд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - перелік об'єктів природно-заповідного фонду(площа (га), назва підприємства, організації, установи – землекористувача (землевласника), у віданні якого знаходиться об'єкт ПЗФ, згідно якого нормативно-правового акта створено (оголошено) даний об'єкт ПЗФ, - об'єкти ПЗФ, межі яких встановлені в натурі: - загально-державного значення - місцевого значення 	<p>На території МТГ громади знаходяться два об'єкти природно-заповідного фонду Тернопільщини:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ загальнозоологічний заказник «Скит» (468,0 га) біля с. Старий Тараж; ✓ ландшафтний заказник «Вільшанка» (18,0 га) на околиці хутора Вільшанки в 500 м на схід від лісового урочища «Скит». <p>Частина території Почаївської ТГ в межах околиць с. Ридомиль (46,3 га) входить до складу гідрологічного заказника «Горинський».</p> <p>Процент заповідання території МТГ – 2,5%.</p> <p>Необхідна мінімальна площа заповідних територій - не менше 5%, згідно європейських норм – не менше 13%.</p>
Джерела реального та потенційного впливу на довкілля		

14	<p>Житлово-комунальне господарство:</p> <ul style="list-style-type: none"> - об'єкти водопостачання (місце розташування, стан, потужність, які населені пункти обслуговують, кількість свердловин: діючих, законсервованих/затампонованих) - каналізаційно-очисні споруди (місце розташування, стан, потужність, які населені пункти обслуговують) - полігони твердих побутових відходів (місце розташування, потужність, стан заповнення, наявність паспортів) - яким чином здійснюється збір та вивезення побутових відходів (твердих та рідких) - наявність схем планування територій, генеральних планів, схем благоустрою територій 	<p>Реконструкція очисних споруд потужністю 300 м3/добу</p> <p>Придбання спецтехніки для Почаївського ККП (сміттевоз, піскорозкидач, каток)</p>
15	<p>Транспорт та інфраструктура (мережа автомобільних шляхів та їх категорії, залізничні шляхи, кількість мостів)</p>	<p>Характеристик транспортної інфраструктури:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ протяжність доріг 90,74 км; ✓ з них з асфальтним покриттям 25,127 км; ✓ магістральні дороги місцевого значення - 5,2 км; ✓ місцевого значення комунальної власності з асфальтним покриттям - 0,450 км; ✓ з твердим покриттям – 31,2 км; ✓ із ґрунтовим покриттям – 34,913 км. ✓ поточний ремонт доріг загальною протяжністю 5 км; ✓ проведено вирівнювання поверхні доріг спецтехнікою та вимощування проблемних місць щебнем.
16	<p>Промисловість:</p> <ul style="list-style-type: none"> - перелік зареєстрованих суб'єктів господарювання усіх форм 	<p>Дані відсутні</p>

	власності (назва, місце розташування, види промислової продукції (діяльності), наявність дозвільних документів) - перспективи розвитку	
17	Сільське господарство: - перелік зареєстрованих суб'єктів господарювання усіх форм власності (сільгосп підприємства, господарства тощо), види продукції (діяльності), наявність дозвільних документів - перспективи розвитку	Дані відсутні
18	Екологічно-небезпечні об'єкти: (основні забруднювачі навколишнього природного середовища; підприємства водопровідно-каналізаційного господарства; хімічно-небезпечні об'єкти; вибухо-небезпечні об'єкти; гірничо-добувна промисловість, добування газу, добування сапропелю; об'єкти по обробленню, знешкодженню та утилізації відходів; об'єкти захоронення твердих побутових відходів) - перелік, місцезнаходження, власник	Заходи у 2022 році: ✓ агротехнічні ліквідаційні заходи боротьби з амброзією полинолистою; ✓ фітосанітарні заходи боротьби з борщівником Сосновського; ✓ локалізація на електронній карті громади ареалів поширення інвазійних та карантинних бур'янів.
Геоскопічний стан та моніторинг довкілля		
19	Стан використання водних ресурсів: - скидання вод у поверхневі водні об'єкти: нормативно-очищених та забруднених, в тому числі на 1 мешканця - дані моніторингу довкілля	Заходи 2022 році: ✓ реєстрація наявних копаних криниць та свердловин для забору підземних вод на території старостинських округів; ✓ реєстрація копаних криниць і свердловин в яких відсутня вода. ✓ спостереження за наповненістю водою копаних криниць та свердловин для забору підземних вод; ✓ фіксація фактів зникнення води в криницях та свердловинах; ✓ реєстрація об'єктів оподаткування

		<p>рентною платою за користування підземними водами в громаді;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ встановлення меж та контроль екологічного і санітарного стану прибережної захисної смуги р. Іква; ✓ періодичний контроль забруднення р. Іква хімічними засобами боротьби з бур'янами, хворобами та шкідниками с/г культур та хімічними добривами.
20	<p>Стан атмосферного повітря:</p> <ul style="list-style-type: none"> - викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел, в тому числі на 1 мешканця - дані моніторингу довкілля 	<p>Оскільки у громаді відсутня система моніторингу атмосферного повітря, достовірних результатів про якісний стан атмосфери нема. Усереднені статистичні дані та відсутність на території громади серйозних стаціонарних джерел забруднення спричиняють стабільно невисокий рівень забруднення. Значно більший внесок в забруднення повітря робить автомобільний транспорт.</p>
21	<p>Стан сфери землекористування</p>	<p>Наслідки землекористування характерні наступним:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ вплив об'єктів сільського та комунального господарства та транспорту; ✓ інтенсивні ерозійні процеси; ✓ деградація ґрунтів; ✓ зниження вмісту гумусу та декальцинація; ✓ забруднення добривами, пестицидами, гербіцидами; ✓ низька якість земель; ✓ деградація екосистемних функцій земель; ✓ трансформація гідрологічного режиму території; ✓ втрата захищеності ґрунтів рослинністю і інтенсифікація поверхневого стоку та ерозії.
22	<p>Стан сфери лісокористування</p>	<p>Наслідки і проблеми лісокористування:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ збільшити рівень заліснення території до 17,8%; ✓ відновлення полезахисних лісосмуг; ✓ втрата захисними смугами

		<p>превентивних функцій;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ очищення полезахисних смуг від самовільних звалищ ТПВ, відходів аграрного виробництва; ✓ ліквідація появи місць-розсадників бур'янів та карантинних та інвазійних видів рослин в захисних смугах.
23	<p>Утворення відходів та поводження з ними:</p> <ul style="list-style-type: none"> - перелік утворювачів за видами відходів: тверді побутові, промислові, будівельні тощо, кількість утворення в рік, в тому числі на 1 мешканця - перелік виробників тваринницької продукції, кількість утворених та утилізованих відходів тваринного походження, наявність укладених виробниками договорів на утилізацію відходів тваринного походження - видалення, утилізація, спалювання, наявність місць сортування сміття, наявність пунктів бору та переробки вторсировини - ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ 	<p>Основними показниками у сфері управління відходами є такі:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ у середньому накопичується 7,7 тис. м³ (1554 т) твердих побутових відходів за рік; ✓ потужність місць накопичення ТПВ становить 65 тис. т; ✓ накопичено ТПВ з початку експлуатації Почаївського сміттєзвалища 22,5 тис. т; ✓ корисний залишок для накопичення прогнозних відходів –42,5 тис. т; ✓ потужностей полігону ТПВ вистачить ще на 30 років.
Економіка природокористування		
24	<p>Наявність програм екологічного спрямування:</p> <ul style="list-style-type: none"> - назва програми, положення, цілі. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стратегія розвитку Почаївської міської об'єднаної територіальної громади на 2017 – 2027 роки. 2. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Почаївської міської об'єднаної територіальної громади на 2023-2025 роки. 3. Збір та вивезення ТПВ здійснюється відповідно до схеми санітарного очищення міста Почаїв, яка була затверджена

		<p>рішенням сесії Почаївської міської ради № 1502 від 19.02.2014 р.</p> <p>4. Програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки на території Почаївської ТГ на 2022-2027 роки.</p>
25	<p>Виконання природоохоронних заходів, в тому числі підприємствами та сільгоспвиробниками (2022 рік): - назва заходу, відповідальний виконавець, обсяг фінансування (заплановано на рік, фактично профінансовано), результат</p>	<p>1. Розробка проекту землеустрою щодо встановлення меж водоохоронної зони та прибережної захисної смуги річки Іква на території Почаївської ТГ.</p> <p>2. Фітосанітарні заходи та агротехнічні (ліквідаційних) заходи для боротьби з амброзією полинолистою.</p> <p>3. Встановлення в селах Почаївської ТГ контейнерів для збору.</p>
26	<p>Надходження до місцевого бюджету екологічних платежів: (екологічного податку, рентної плати за використання природних ресурсів тощо)</p>	Дані відсутні
27	<p>Інвестиційні проекти: - перелік, мета проекту, згідно якої програми виконуються (плануються до виконання), в якій стадії виконання знаходяться</p>	
Екологічні проблеми та шляхи їх вирішення		
28	<p>Перелік проблем (об'єкти житлово-комунального господарства, незаконне видобування корисних копалин, радіаційне забруднення, транскордонні ризики тощо)</p>	Див. таблицю 2.1., с. 33-34
29	<p>Комплекс заходів для поліпшення екологічного стану (першочергові завдання на 2022-2025 роки)</p>	Комплекс першочергових заходів, зорієнтованих на досягнення екологічно безпечного розвитку території, мінімізації негативного впливу на довкілля, що передбачається шляхом досягнення низки програмних результатів:

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ потрібно формувати високу екологічну свідомість мешканців громади та підвищувати екологічну компетентність відповідальних за реалізацію екологічної політики осіб; ✓ виконання програмних заходів щодо забезпечення ефективного очищення зворотних вод м. Почаєва створить технічні та організаційні передумови для поліпшення роботи системи водоочищення господарсько-побутових стічних вод; ✓ формування системи моніторингу водних ресурсів та за їх використанням попередить настання негативних змін в режимах підземних вод, сприятиме раціональному й ощадному використанні водних ресурсів; ✓ запровадження моніторингу земельних ресурсів сприятиме збереженню та відтворенню родючості та цілісності ґрунтів, захистить їх від ерозії та деградації; ✓ забезпечення контролю за поширенням та знищенням інвазійних та карантинних бур'янів збереже природні рослинні угруповання, біорозмаїття, попередить економічні збитки довкіллю та сільському господарству; ✓ побудова ефективної системи поводження з відходами дасть змогу усунути небезпеку забруднення довкілля побутовими відходами, налагодити в селах роздільний збір сміття, захистити населені пункти від засмічення; ✓ екологізація природокористування і удосконалення системи організації охорони природи сприятиме раціональному використанню, охороні та відтворенню природних ресурсів, догляду за родовищами корисних копалин, місцями водозаборів, лісовкритих та сільськогосподарських площ, розширенню
--	--

		заповідних територій в межах досліджуваної території.
--	--	---

ВИСНОВКИ

1. Досліджено головні положення національної екологічної політики та зміст її інструментів. Розглянуто детально застосування такого інструменту екологічної політики як екологічна паспортизація. Встановлено, що екологічна паспортизація об'єктів є дієвим засобом державного регулювання в природоохоронній сфері і важливим стимулюючим інструментом, який спонукає суб'єкти господарювання виваженіше і відповідальніше ставитися до процесів використання природних ресурсів і зменшувати негативні впливи на довкілля.

2. Детально розглянуто види екологічної паспортизації, особлива увага була приділена екологічній паспортизації регіонів. Встановлено, що чинна структура екологічних паспортів є, на нашу думку, не зовсім досконалою, оскільки не враховує ряд аспектів. Бачення екологічного паспорта як інструмент управління, передбачає те, що він не лише констатує певні факти, явища або фіксує об'єкт чи процес як наявну загрозу. Він у своїй структурі має передбачати взаємодію цих фактів, процесів чи об'єктів. Паспорт повинен враховувати наявність значної кількості несприятливих явищ, об'єктів небезпеки й одночасне (паралельне, послідовне) протікання різних процесів, реалізацію заходів в умовах конкретної (регіональної) економічної ситуації, передумов розвитку регіону, сучасного розвитку галузей і підприємств, що формують його господарський комплекс, стан довкілля. Тому ми пропонуємо ввести до структури екологічного паспорта окремий розділ «Оцінка впливу небезпечних виробничих комплексів на довкілля».

3. Відтак, ми пропонуємо уточнене визначення екологічної паспортизації регіонів (територій) як *«інструменту екологічного обліку, оцінок та аналізу параметрів і отримання характеристик як індивідуальних (окремих) так і просторово, ресурсно та технологічно об'єднаних між собою об'єктів небезпеки (суб'єктів господарювання) з метою підготовки і прийняття управлінських рішень в контексті соціально-економічного розвитку регіону»*.

4. Досліджено еколого-ресурсні передумови розвитку Почаївської територіальної громади та здійснено аудит екологічних загроз на її території. Встановлено, що на території громади відсутні потужні промислові об'єкти, підприємства хімічної чи добувної галузі, населені пункти з високою густиною населення і розвиненим техногенним середовищем. Спеціалізація господарства – аграрне виробництво. Остання сфера створює головне навантаження на довкілля, яке проявляється у надмірній розораності території, екологічному дисбалансі у структурі земельного фонду, деградації та зменшенні продуктивності ґрунтів, забрудненні агрохімічними препаратами поверхневого стоку та підземних водоносних горизонтів. Суттєво негативно впливає на довкілля комунальна сфера через забруднення поверхневих водних об'єктів скидами недостатньо очищених стічних вод, а також відсутність ефективної системи управління та поводження з відходами.

5. Для Почаївської МТ громади характерні типові недоліки, з якими стикаються інші територіальні громади області. Пов'язані вони з невисокою, а подекуди й неадекватною сучасному розвитку екологічною поведінкою домашніх господарств. Крім того на рівні громад недостатньо забезпечується дотримання заповідного режиму, часто через низький рівень екологічної культури та виховання та відсутність системи моніторингу довкілля громади.

6. На основі проведеної оцінки рівня екологічного розвитку території громади наведено наслідки антропогенного впливу на довкілля Почаївської МОТГ. Це послужило основою складання екологічного паспорту Почаївської громади. Слід зазначити, що ми цілком реально визнаємо, що наведені у паспорті дані є неповними, а пропонований паспорт є основою для подальшого наповнення й інформаційного розширення. Справа в тому, що зараз чи не найбільшою проблемою стала відсутність статистичної звітності на рівні громад, а наявна інформація часто не є достовірною. Але проведена робота може слугувати основою для паспортизації території громад нашої області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васюта О. А. Екологічна політика України на зламі тисячоліть : монографія / О. А. Васюта. – К. : КМУ, 2003. – 306 с.
2. Галушкіна Т. П., Качаровська Л. М. Екологічна політика як складова державної регіональної політики / Т. П. Галушкіна, Л. М. Качаровська // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 2. – С. 216–220.
3. Гончарук В. Національна екологічна безпека та екологічна паспортизація водних об'єктів / В. Гончарук, Г. Білявський, М. Ковальов, Г. Рубцов // Вісник НАН України. – 2009. – № 5 – С. 22– 29.
4. Горун М. В. Пиріг Г. І., Файфура В. В., Федірко М. М. Екологія: навчальний посібник. – Тернопіль, 2019. – 156 с.
5. Гульовська Іванна, Файфура Василь. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент екологічного управління. Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 25 травня 2021 р.]. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. – С. 90-91.
6. Жарова Л. В. Сучасна екологічна політика: чинники впливу та підходи до формування / Л. В. Жарова // Наука молода. – 2008. – № 10. – С. 13.
7. Загвайська Л. Д. Еколого-економічні підходи до реалізації екологічної політики / Л. Д. Загвайська // Економіка України. – 2002. – № 12. – С. 76–79.
8. Екологічна паспортизація територій агросфери: навчальний посібник / В. П. Строкаль, Н. М. Гловин. – К. : НУБіП України, 2017. – 425 с.
9. Екологічний паспорт Тернопільської області. Електронні ресурс. – Режим доступу : <https://ecology.te.gov.ua/media/uploads/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%822021.pdf>

10. Загальні вимоги до проведення екологічної паспортизації територій агросфери: СОУ 73.10-37-694:2008 / М. Мельничук, М. Лади́ка, О. Наумовська, Н. Рідей, С. Паламарчук. – К.: Мінагрополітики України, 2008. – 18 с.

11. Закон України «Про відходи» (від 05.03.98 №187/98-ВР) із внесеними до нього змінами. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» (від 21.05.97 №280/97-ВР) із внесеними до нього змінами. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>

13. Закон України «Про охорону земель» (від 19.06.03 №962-IV) із внесеними до нього змінами. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

14. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

15. Закон України від 21.05.97 №280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» із внесеними до нього змінами. ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

16. Закон України від 21.05.97 №280/97-ВР «Про охорону атмосферного повітря». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>

17. Закон України від 09.04.99 №591-XIV «Про рослинний світ». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

18. Закон України від 13.12.01 №2894-III «Про тваринний світ». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

19. Закон України від 24.05.04 №1864-IV «Про екологічну мережу України». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>

20. Закон України від 16.06.92 №2456-ХІІ «Про природно-заповідний фонд України». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
21. Закон України від 24.06.04 №1862-IV «Про екологічний аудит». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>
22. Закон України від 23.05.17 №2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля». ВРУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
23. Звіт про стратегічну екологічну оцінку проекту «Програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки на території Почаївської ТГ на 2022-2027 роки».
24. Ілляшенко І. О. Потенційно небезпечні об'єкти, як джерела екологічної небезпеки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1645>
25. Кравців В. С. Регіональна екологічна політика в умовах становлення ринкової економіки в Україні (теорія, методи, практика) : монографія / В. С. Кравців. – Л. : Арал, 2007. – 336 с.
26. Малиш Н. А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика [Електронний ресурс] / Н. А. Малиш. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals.
27. Метлова Л. П. Риски моделей екологічної політики в часі та просторі / Л. П. Метлова // Економіка промисловості. – 2005. – № 3. – С. 22–31.
28. Методика агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення / за ред. С. М. Рижук, М. В. Лісового, Д. М. Бенцаровського. – К., 2003. – 64 с.
29. Надежденко А. О. Теоретичні підходи до визначення поняття “екологічна політика” / А. О. Надежденко // Держава та регіони. Серія: Державне управління, 2011 р., № 1. – С. 84-87.

30. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 23 травня 2014 року № 162 «Щодо екологічного паспорта регіону» (http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FN002126.html).

31. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

32. Паспорт Почаївської міської об'єднаної територіальної громади. Почаївська міська рада : веб-сайт. URL: https://pochaiv-rada.gov.ua/upload/files/2016/pasport_oth.pdf

33. Постановф Кабінету Міністрів України від 1 листопада 1999 р. (№2034) «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів». КМУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2034-99-%D0%BF#Text>

34. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.17 р. (№820) «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року». КМУ : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>

35. Програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки на території Почаївської ТГ на 2022-2027 роки.

36. Стратегія розвитку Почаївської міської об'єднаної територіальної громади на 2017 – 2027 роки. Почаївська міська рада : веб-сайт. URL: https://pochaiv-rada.gov.ua/upload/files/2016/pasport_oth.pdf

37. Файфура Василь, Гульовська Іванна. Платежі за екосистемні послуги як елемент економічного механізму збереження довкілля. // Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 25 травня 2021 р.]. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. – С. 90-91.

38. Файфура В., Надвиничний С. Екосистемні платежі в контексті формування довкілля. // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. Випуск 21, Тернопіль: Економічна думка 2016. - с. 28-33.

39. Хлобистов Є. В. Фінансові механізми екологічної політики / Є. В. Хлобистов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – К., 2004. – Вип. 3–4. – С. 744–752.